



## Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δέκατο τμήμα)

της 28ης Οκτωβρίου 2021 \*

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2003/109/ΕΚ – Καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών που είναι επί μακρόν διαμένοντες – Άρθρο 11 – Οδηγία 2011/98/ΕΕ – Δικαιώματα των εργαζομένων από τρίτες χώρες στους οποίους έχει χορηγηθεί ενιαία άδεια – Άρθρο 12 – Οδηγία 2009/50/ΕΚ – Δικαιώματα των εργαζομένων από τρίτες χώρες στους οποίους έχει χορηγηθεί η μπλε κάρτα της ΕΕ – Άρθρο 14 – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – Δικαιώματα των δικαιούχων διεθνούς προστασίας – Άρθρο 29 – Ίση μεταχείριση – Κοινωνική ασφάλιση – Κανονισμός (ΕΚ) 883/2004 – Συντονισμός των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης – Άρθρο 3 – Οικογενειακές παροχές – Κοινωνική αρωγή – Κοινωνική προστασία – Πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες – Ρύθμιση κράτους μέλους βάσει της οποίας δεν παρέχεται στους υπηκόους τρίτων χωρών το δικαίωμα απόκτησης “κάρτας οικογενείας”»

Στην υπόθεση C-462/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunale di Milano (πρωτοδικείο Μιλάνου, Ιταλία) με απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Σεπτεμβρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

**Associazione per gli Studi Giuridici sull’immigrazione (ASGI),**

**Avvocati per niente onlus (APN),**

**Associazione NAGA – Organizzazione di volontariato per l’Assistenza Socio-Sanitaria e per i Diritti di Cittadini Stranieri, Rom e Sinti**

κατά

**Presidenza del Consiglio dei Ministri – Dipartimento per le politiche della famiglia,**

**Ministero dell’Economia e delle Finanze,**

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δέκατο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Λυκούργο, πρόεδρο του τετάρτου τμήματος, προεδρεύοντα του δεκάτου τμήματος, I. Jarukaitis (εισηγητή) και M. Pešič, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Pikamäe

γραμματέας: A. Calot Escobar

\* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- οι Associazione per gli Studi Giuridici sull’Immigrazione (ASGI), Avvocati per niente onlus (APN) και Associazione NAGA – Organizzazione di volontariato per l’Assistenza Socio-Sanitaria e per i Diritti di Cittadini Stranieri, Rom e Sinti, εκπροσωπούμενες από τους A. Guariso, L. Neri και I. Traina, avvocati,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον P. Gentili, avvocato dello Stato,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την C. Cattabriga και τον D. Martin,

κατόπιν της απόφασης που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

### Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχεία δ’ και στ’, της οδηγίας 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες (ΕΕ 2004, L 16, σ. 44), του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχεία ε’ και ζ’, της οδηγίας 2011/98/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους υπηκόους τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος (ΕΕ 2011, L 343, σ. 1), του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο ε’, της οδηγίας 2009/50/ΕΚ του Συμβουλίου, της 25ης Μαΐου 2009, σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την απασχόληση υψηλής ειδίκευσης (ΕΕ 2009, L 155, σ. 17), και του άρθρου 29 της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των Associazione per gli Studi Giuridici sull’Immigrazione (ASGI), Avvocati per niente onlus (APN) και Associazione NAGA – Organizzazione di volontariato per l’Assistenza Socio-Sanitaria e per i Diritti di Cittadini Stranieri, Rom e Sinti, αφενός, και των Presidenza del Consiglio dei Ministri – Dipartimento per le politiche della famiglia (Προεδρίας του Υπουργικού Συμβουλίου – Τμήμα Οικογενειακής Πολιτικής, Ιταλία) και Ministero dell’Economia e delle Finanze (Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, Ιταλία) με αντικείμενο τη μη παροχή στους υπηκόους τρίτων χωρών του δικαιώματος απόκτησης κάρτας χορηγούμενης στις οικογένειες, η οποία τους παρέχει τη δυνατότητα να τύχουν εκπτώσεων ή μειώσεων τιμών κατά την αγορά αγαθών και υπηρεσιών (στο εξής: κάρτα οικογενείας).

## Το νομικό πλαίσιο

### *Το δίκαιο της Ένωσης*

#### *Η οδηγία 2003/109*

- 3 Το άρθρο 11 της οδηγίας 2003/109, με τίτλο «Ίση μεταχείριση», προβλέπει τα εξής:
- «1. Ο επί μακρόν διαμένων απολαύει ίσης μεταχείρισης με τους ημεδαπούς όσον αφορά:
- [...]
- δ) την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική αρωγή και την κοινωνική προστασία, όπως ορίζονται από το εθνικό δίκαιο·
- [...]
- στ) την πρόσβαση στα αγαθά και τις υπηρεσίες και την παροχή αγαθών και υπηρεσιών που βρίσκονται στη διάθεση του κοινού, καθώς και στις διαδικασίες απόκτησης στέγης·
- [...]
2. Όσον αφορά τις διατάξεις της παραγράφου 1 στοιχεία β), δ), ε), στ) και ζ), το οικείο κράτος μέλος μπορεί να περιορίζει την ίση μεταχείριση σε περιπτώσεις στις οποίες ο καταχωρημένος ή συνήθης τόπος διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος, ή των μελών της οικογένειάς για τα οποία αυτός ζητά την παροχή ωφελημάτων ευρίσκεται εντός του εδάφους του συγκεκριμένου κράτους μέλους.
- [...]»

#### *Η οδηγία 2009/50*

- 4 Το άρθρο 14 της οδηγίας 2009/50, με τίτλο «Ίση μεταχείριση», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:
- «Οι κάτοχοι μπλε κάρτας της ΕΕ απολαύουν ίσης μεταχειρίσεως με τους υπηκόους του κράτους μέλους που εξέδωσε τη μπλε κάρτα όσον αφορά:
- [...]
- ε) τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας σχετικά με τους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης, όπως ορίζονται στον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 [του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73)]. Οι ειδικές διατάξεις στο παράρτημα του κανονισμού (ΕΚ) 859/2003 [του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 2003, για την επέκταση των διατάξεων του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 και του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 574/72 στους υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι δεν καλύπτονται ήδη από τις διατάξεις αυτές μόνον λόγω της ιθαγένειάς τους (ΕΕ 2003, L 124, σ. 1),] εφαρμόζονται αναλόγως·

[...]

ζ) την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών που τίθενται στη διάθεση του κοινού, περιλαμβανομένων των διαδικασιών για την πρόσβαση σε στέγαση καθώς και των υπηρεσιών ενημέρωσης και παροχής συμβουλών που παρέχουν οι υπηρεσίες εύρεσης εργασίας·

[...]».

*Η οδηγία 2011/95*

5 Το άρθρο 29 της οδηγίας 2011/95, με τίτλο «Κοινωνική προστασία», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας να λαμβάνουν στο κράτος μέλος στο οποίο έχει χορηγηθεί η προστασία αυτή την αναγκαία συνδρομή, από άποψη κοινωνικής αρωγής, όπως οι υπήκοοι του εν λόγω κράτους μέλους.»

*Η οδηγία 2011/98*

6 Το άρθρο 12 της οδηγίας 2011/98, με τίτλο «Δικαίωμα ίσης μεταχείρισης», προβλέπει τα εξής:

«1. Οι εργαζόμενοι τρίτων χωρών που αναφέρονται στο άρθρο 3 παράγραφος 1 στοιχεία β) και γ) απολαμβάνουν ίσης μεταχείρισης με τους υπηκόους του κράτους μέλους στο οποίο διαμένουν όσον αφορά:

[...]

ε) τους κλάδους της κοινωνικής ασφάλισης, όπως καθορίζονται στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 883/2004 [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας (ΕΕ 2004, L 166, σ. 1, και διορθωτικό ΕΕ 2004, L 200, σ. 1)]·

[...]

ζ) την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την απόκτηση αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρονται στο κοινό, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών στέγασης σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, υπό την επιφύλαξη της ελευθερίας σύναψης συμβάσεων σύμφωνα με το ενωσιακό και το εθνικό δίκαιο·

[...]

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να περιορίζουν την ίση μεταχείριση:

[...]

δ) Όσον αφορά την παράγραφο 1 στοιχείο ζ):

ι) περιορίζοντας την εφαρμογή της σε εκείνους τους εργαζομένους τρίτων χωρών οι οποίοι εργάζονται,

[...]».

*Ο κανονισμός 883/2004*

- 7 Το άρθρο 1 του κανονισμού 883/2004, με τίτλο «Ορισμοί», έχει ως εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, νοούνται ως:

[...]

κστ) “οικογενειακή παροχή”: όλες οι παροχές σε είδος ή σε χρήμα που προορίζονται να αντισταθμίσουν τα οικογενειακά βάρη, εξαιρουμένων των προκαταβολών παροχών διατροφής και των ειδικών επιδομάτων τοκετού και υιοθεσίας που αναφέρονται στο Παράρτημα Ι.»

- 8 Το άρθρο 3 του κανονισμού αυτού, με τίτλο «Προσωπικό πεδίο εφαρμογής», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις νομοθεσίες που αφορούν τους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης που έχουν σχέση με:

[...]

ι) οικογενειακές παροχές.»

### ***Το ιταλικό δίκαιο***

- 9 Το άρθρο 1, παράγραφος 391, του legge n. 208/2015 – Disposizioni per la formazione del bilancio annuale e pluriennale dello Stato (legge di stabilità 2016) [νόμου 208/2015 για την κατάρτιση του ετήσιου και πολυετούς κρατικού προϋπολογισμού (νόμου σταθερότητας για το 2016)], της 28ης Δεκεμβρίου 2015 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 302, της 30ής Δεκεμβρίου 2015), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, ορίζει τα εξής:

«Από το έτος 2016 θεσπίζεται η κάρτα οικογενείας, η οποία προορίζεται για οικογένειες που αποτελούνται από Ιταλούς υπηκόους ή από υπηκόους κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης νομίμως διαμένοντες στην ιταλική επικράτεια, με τρία τουλάχιστον φιλοξενούμενα τέκνα που δεν έχουν υπερβεί το εικοστό έκτο έτος της ηλικίας τους. Η κάρτα χορηγείται κατόπιν αιτήσεως των οικογενειών, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που ορίζονται με πρωθυπουργικό διάταγμα ή απόφαση του Υπουργού Οικογενειακών Υποθέσεων και Ζητημάτων Αναπηρίας, με τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, που εκδίδεται εντός τριών μηνών από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας διάταξης. Η κάρτα αυτή παρέχει πρόσβαση σε εκπτώσεις για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών ή σε μειώσεις τιμών που χορηγούνται από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς οι οποίοι συμμετέχουν στην πρωτοβουλία. Οι φορείς που συμμετέχουν στην πρωτοβουλία και οι οποίοι προσφέρουν εκπτώσεις ή μειώσεις μεγαλύτερες από τις συνήθως χορηγούμενες στην αγορά μπορούν να αξιοποιήσουν τη συμμετοχή τους στην πρωτοβουλία αυτή για σκοπούς εμπορικής προώθησης και διαφήμισης.»

- 10 Το άρθρο 1, παράγραφος 391, του νόμου αυτού τέθηκε σε εφαρμογή με το Decreto della Presidenza del Consiglio dei Ministri – Dipartimento per le politiche della famiglia – Rilascio della Carta della famiglia (πρωθυπουργικό διάταγμα – Τμήμα Οικογενειακής Πολιτικής, περί εκδόσεως της κάρτας οικογενείας), της 27ης Ιουνίου 2019 (GURI αριθ. 203, της 30ής Αυγούστου 2019). Το ως άνω διάταγμα προβλέπει ότι οι ενδιαφερόμενοι λαμβάνουν, κατόπιν αιτήσεώς τους, την «κάρτα οικογενείας» από το Τμήμα Οικογενειακής Πολιτικής της Προεδρίας του Υπουργικού Συμβουλίου. Η αίτηση πρέπει να υποβληθεί διαδικτυακά και ο αιτών πρέπει να δηλώσει σε αυτήν ότι πληροί τις προϋποθέσεις που προβλέπει ο νόμος, ειδικότερα δε ότι έχει την ιδιότητα του Ιταλού υπηκόου ή υπηκόου κράτους μέλους της Ένωσης με νόμιμη κατοικία στην Ιταλία. Δημόσιοι και ιδιωτικοί προμηθευτές αγαθών και υπηρεσιών (οι έμποροι, παραδείγματος χάριν) μπορούν να συμμετάσχουν οικειοθελώς στην πρωτοβουλία αυτή. Προς τούτο, μπορούν να συνάψουν σύμβαση με το Τμήμα Οικογενειακής Πολιτικής της Προεδρίας του Υπουργικού Συμβουλίου. Οι φορείς αυτοί δεσμεύονται να παρέχουν στους κατόχους της κάρτας έκπτωση ύψους τουλάχιστον 5 % στη λιανική τιμή ορισμένων αγαθών και υπηρεσιών που επιλέγουν οι ίδιοι. Το όνομα των φορέων που μετέχουν στην πρωτοβουλία δημοσιεύεται στον οικείο ιστότοπο.
- 11 Το άρθρο 90 bis της decreto-legge n. 18/2020 – Misure di potenziamento del Servizio sanitario nazionale e di sostegno economico per famiglie, lavoratori e imprese connesse all'emergenza epidemiologica da COVID-19 (πράξης νομοθετικού περιεχομένου 18/2020 περί μέτρων ενισχύσεως των εθνικών υπηρεσιών υγείας και οικονομικής βοήθειας προς τις οικογένειες, τους εργαζομένους και τις επιχειρήσεις που συνδέονται με την επιδημιολογική κρίση της COVID-19), της 17ης Μαρτίου 2020 (GURI αριθ. 70, της 17ης Μαρτίου 2020), το οποίο θεσπίστηκε με τον legge di conversione n. 27/2020 (κυρωτικό νόμο 27/2020), της 24ης Απριλίου 2020 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 110, της 29ης Απριλίου 2020) μείωσε, για το έτος 2020, σε ένα μόνον τέκνο τον απαιτούμενο αριθμό συντηρούμενων τέκνων για τη χορήγηση της κάρτας οικογενείας.

### **Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα**

- 12 Με έγγραφο της 31ης Μαρτίου 2020, η ASGI και δύο άλλες ενώσεις, οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στις προσφεύγουσες της κύριας δίκης, ζήτησαν από το τμήμα οικογενειακής πολιτικής της Προεδρίας του Υπουργικού Συμβουλίου την απόσυρση της ρύθμισης που αφορούσε την κάρτα οικογενείας, στο μέτρο που απέκλειε τη χορήγησή της στους υπηκόους τρίτων χωρών που απολαμβάνουν καθεστώς προστασίας από το δίκαιο της Ένωσης.
- 13 Δεδομένου ότι το αίτημα αυτό παρέμεινε αναπάντητο, οι προσφεύγουσες προσέφυγαν στο Tribunale di Milano (πρωτοδικείο Μιλάνου, Ιταλία), ήτοι στο αιτούν δικαστήριο, στο πλαίσιο ειδικής διαδικασίας εφαρμοστέας επί διαφορών που αφορούν διακρίσεις, προκειμένου να μην εφαρμοστεί η ρύθμιση αυτή κατά το μέτρο αυτό και να διαταχθεί η τροποποίησή της.
- 14 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν, μεταξύ άλλων, ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη ρύθμιση αντιβαίνει στο άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2003/109, δεδομένου ότι η κάρτα οικογενείας εμπίπτει, κατά την άποψή τους, στις έννοιες της «κοινωνικής ασφάλισης», της «κοινωνικής αρωγής» και της «κοινωνικής προστασίας» που διαλαμβάνονται στη διάταξη αυτή. Η ρύθμιση αυτή αντιβαίνει επίσης στο άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2011/98, σε συνδυασμό με το άρθρο 1, στοιχείο κστ', και το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ι', του κανονισμού 883/2004, καθόσον η «κάρτα οικογενείας» εμπίπτει στην έννοια των «οικογενειακών παροχών», όπως αυτές ορίζονται στον εν

λόγω κανονισμό. Τέλος, η ως άνω ρύθμιση αντιβαίνει στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2009/50, σε συνδυασμό με τις ίδιες διατάξεις του κανονισμού 883/2004 και το άρθρο 29 της οδηγίας 2011/95, διότι η κάρτα οικογενείας εμπίπτει στην έννοια της «κοινωνικής προστασίας» κατά τη διάταξη αυτή.

- 15 Περαιτέρω, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη ρύθμιση θα αντέβαινε στο δίκαιο της Ένωσης ακόμη και αν έπρεπε η χορήγηση της «κάρτας οικογενείας» να θεωρηθεί ως «υπηρεσία», κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2003/109, του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2011/98 και του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2009/50.
- 16 Οι καθών της κύριας δίκης ζητούν την απόρριψη της προσφυγής υποστηρίζοντας, όσον αφορά την οδηγία 2003/109, ότι η κάρτα οικογενείας δεν εμπίπτει στις έννοιες της «κοινωνικής αρωγής» ή της «κοινωνικής προστασίας», αλλά συνιστά μέτρο στήριξης της οικογένειας και μείωσης του κόστους παροχής των υπηρεσιών για την οικογένεια. Διατείνονται συναφώς ότι η χορήγηση της κάρτας αυτής δεν εξαρτάται από το εισόδημα των δικαιούχων και ότι δεν χρηματοδοτείται από το Δημόσιο, διότι οι εκπτώσεις χορηγούνται από τους συμβεβλημένους προμηθευτές αγαθών και υπηρεσιών. Για παρόμοιους λόγους φρονούν ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη ρύθμιση δεν αντιβαίνει ούτε στην οδηγία 2011/98, καθόσον η κάρτα οικογενείας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως οικογενειακή παροχή, ούτε και στην οδηγία 2009/50 ή στην οδηγία 2011/95.
- 17 Το αιτούν δικαστήριο εκθέτει ότι η επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης εξαρτάται κυρίως από το ζήτημα αν η κάρτα οικογενείας εμπίπτει στην έννοια της «κοινωνικής ασφάλισης», της «κοινωνικής αρωγής», της «κοινωνικής προστασίας», της «πρόσβασης στα αγαθά και τις υπηρεσίες» ή της «οικογενειακής παροχής» που διαλαμβάνονται στις προμνησθείσες οδηγίες και στον κανονισμό 883/2004.
- 18 Παρατηρεί δε ότι, μολονότι οι απώλειες κέρδους που συνδέονται με τις εκπτώσεις οι οποίες παρέχονται στις οικογένειες που είναι δικαιούχοι της κάρτας οικογενείας βαρύνουν τους δημόσιους ή ιδιωτικούς προμηθευτές αγαθών και υπηρεσιών, οι οποίοι αποφασίζουν να συνάψουν σύμβαση με το τμήμα οικογενειακής πολιτικής της Προεδρίας του Υπουργικού Συμβουλίου, το τμήμα αυτό, η λειτουργία του οποίου επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό, εξετάζει τις αιτήσεις χορηγήσεως καρτών οικογενείας, χορηγεί τις κάρτες αυτές και δημοσιεύει το όνομα των δημοσίων ή ιδιωτικών φορέων που έχουν συνάψει σύμβαση.
- 19 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι τα νομικά ζητήματα που εγείρουν οι διάδικοι πρέπει να επιλυθούν με αυτοτελή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης.
- 20 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunale di Milano (πρωτοδικείο Μιλάνου) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:  
  
«1) Αντιβαίνει στο άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχεία δ' ή στ', της [οδηγίας 2003/109] εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι η κυβέρνηση κράτους μέλους χορηγεί μόνο στους υπηκόους αυτού του κράτους μέλους και των λοιπών κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποκλείοντας τους επί μακρόν διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών, έγγραφο το οποίο παρέχει δικαίωμα έκπτωσης για αγορά αγαθών και προμήθεια υπηρεσιών από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς συμβεβλημένους με την κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους;

- 2) Αντιβαίνει στο άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της [οδηγίας 2011/98], σε συνδυασμό με το άρθρο 1, στοιχείο κστ', και το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ι', του [κανονισμού 883/2004], ή στο άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της [οδηγίας 2011/98] εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι η κυβέρνηση κράτους μέλους χορηγεί μόνο στους υπηκόους αυτού του κράτους μέλους και των λοιπών κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποκλείοντας τους υπηκόους τρίτων χωρών που εμπίπτουν στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχεία β' και γ', της [οδηγίας 2011/98], έγγραφο το οποίο παρέχει δικαίωμα έκπτωσης για αγορά αγαθών και προμήθεια υπηρεσιών από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς συμβεβλημένους με την κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους;
- 3) Αντιβαίνει στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της [οδηγίας 2009/50], σε συνδυασμό με το άρθρο 1, στοιχείο κστ', και το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ι', του [κανονισμού 883/2004], ή στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της [οδηγίας 2009/50] εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι η κυβέρνηση κράτους μέλους χορηγεί μόνο στους υπηκόους αυτού του κράτους μέλους και των λοιπών κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποκλείοντας τους υπηκόους τρίτων χωρών που είναι κάτοχοι μπλε κάρτας της ΕΕ δυνάμει της [οδηγίας 2009/50], έγγραφο το οποίο παρέχει δικαίωμα έκπτωσης για αγορά αγαθών και προμήθεια υπηρεσιών από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς συμβεβλημένους με την κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους;
- 4) Αντιβαίνει στο άρθρο 29 της [οδηγίας 2011/95] εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία προβλέπει ότι η κυβέρνηση κράτους μέλους χορηγεί μόνο στους υπηκόους αυτού του κράτους μέλους και των λοιπών κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποκλείοντας τους υπηκόους τρίτων χωρών που είναι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας, έγγραφο το οποίο παρέχει δικαίωμα έκπτωσης για αγορά αγαθών και προμήθεια υπηρεσιών από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς συμβεβλημένους με την κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους;»

### **Επί των προδικαστικών ερωτημάτων**

- 21 Με τα τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', ή το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2003/109, το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ή το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2011/98, το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ή το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2009/50 και το άρθρο 29 της οδηγίας 2011/95 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε ρύθμιση κράτους μέλους η οποία αποκλείει την παροχή, σε υπηκόους τρίτων χωρών τους οποίους αφορούν οι οδηγίες αυτές, του δικαιώματος απόκτησης κάρτας οικογενείας, η οποία θα τους παρείχε τη δυνατότητα να τύχουν εκπτώσεων ή μειώσεων τιμών για την αγορά αγαθών και προμήθεια υπηρεσιών από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς συμβεβλημένους με την κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους.
- 22 Προκειμένου να καθοριστεί, πρώτον, αν ο αποκλεισμός αυτός αντιβαίνει στην αρχή της ίσης μεταχείρισης σε σχέση με τις παροχές τις οποίες αφορούν οι οδηγίες αυτές, πρέπει να εξεταστεί αν η κάρτα οικογενείας εμπίπτει σε κάποια από τις παροχές αυτές.



- 23 Συναφώς επισημαίνεται, καταρχάς, ότι οι παροχές που διαλαμβάνονται στο άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2011/98 και στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2009/50 είναι παροχές διαφόρων κλάδων κοινωνικής ασφάλισης, όπως ορίζονται στο δίκαιο της Ένωσης, ήτοι στον κανονισμό 883/2004.
- 24 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η διάκριση μεταξύ των παροχών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 883/2004 και των παροχών που εξαιρούνται από αυτό στηρίζεται κατ' ουσίαν στα συστατικά στοιχεία κάθε παροχής, ιδίως στον σκοπό και στις προϋποθέσεις χορηγήσεώς της, και όχι στο αν μια παροχή χαρακτηρίζεται από την εθνική νομοθεσία ως παροχή κοινωνικής ασφάλισης [αποφάσεις της 21ης Ιουνίου 2017, Martinez Silva, C-449/16, EU:C:2017:485, σκέψη 20 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 2ας Απριλίου 2020, Caisse pour l'avenir des enfants (Τέκνο συζύγου μεθοριακού εργαζόμενου), C-802/18, EU:C:2020:269, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 25 Το Δικαστήριο έχει κρίνει επανειλημμένως ότι μια παροχή μπορεί να θεωρείται ως παροχή κοινωνικής ασφάλισης όταν, αφενός, χορηγείται στους δικαιούχους, ανεξαρτήτως κάθε ατομικής και κατά διακριτική ευχέρεια εκτιμήσεως των προσωπικών αναγκών τους, βάσει καταστάσεως καθοριζομένης από τον νόμο και, αφετέρου, αφορά έναν από τους κινδύνους οι οποίοι απαριθμούνται ρητώς στο άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 883/2004 [αποφάσεις της 21ης Ιουνίου 2017, Martinez Silva, C-449/16, EU:C:2017:485, σκέψη 20 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 2ας Απριλίου 2020, Caisse pour l'avenir des enfants (Τέκνο συζύγου μεθοριακού εργαζόμενου), C-802/18, EU:C:2020:269, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 26 Επομένως, ως παροχές κοινωνικής ασφάλισης πρέπει να θεωρούνται οι παροχές που χορηγούνται αυτομάτως στις οικογένειες οι οποίες πληρούν ορισμένα αντικειμενικά κριτήρια σχετικά, ιδίως, με τον αριθμό των μελών τους, το εισόδημά τους και το κεφάλαιό τους, χωρίς να γίνεται καμία εξατομικευμένη και κατά διακριτική ευχέρεια στάθμιση των προσωπικών αναγκών τους, και ο σκοπός των οποίων συνίσταται στην αντιστάθμιση των οικογενειακών βαρών [αποφάσεις της 21ης Ιουνίου 2017, Martinez Silva, C-449/16, EU:C:2017:485, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 2ας Απριλίου 2020, Caisse pour l'avenir des enfants (Τέκνο συζύγου μεθοριακού εργαζόμενου), C-802/18, EU:C:2020:269, σκέψη 37].
- 27 Όσον αφορά το ζήτημα αν συγκεκριμένη παροχή εμπίπτει στην έννοια των οικογενειακών παροχών κατ' άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο ι', του κανονισμού 883/2004, επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 1, στοιχείο κστ', του κανονισμού αυτού, ως «οικογενειακές παροχές» νοούνται όλες οι παροχές σε είδος ή σε χρήμα που προορίζονται να αντισταθμίσουν τα οικογενειακά βάρη, εξαιρουμένων των προκαταβολών παροχών διατροφής και των ειδικών επιδομάτων τοκετού ή υιοθεσίας που αναφέρονται στο παράρτημα I του εν λόγω κανονισμού. Επομένως, σκοπός των οικογενειακών παροχών είναι η κοινωνική αρωγή των εργαζομένων που φέρουν οικογενειακά βάρη μέσω της συμβολής του κοινωνικού συνόλου στα βάρη αυτά. Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η έκφραση «να αντισταθμίσουν τα οικογενειακά βάρη» έχει την έννοια ότι αφορά, μεταξύ άλλων, συνεισφορά του κράτους στον οικογενειακό προϋπολογισμό η οποία αποσκοπεί στην ελάφρυνση των βαρών που συνεπάγεται η συντήρηση των τέκνων [πρβλ. αποφάσεις της 24ης Οκτωβρίου 2013, Lachheb, C-177/12, EU:C:2013:689, σκέψεις 34 και 35 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, της 21ης Ιουνίου 2017, Martinez Silva, C-449/16, EU:C:2017:485, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 2ας Απριλίου 2020, Caisse pour l'avenir des enfants (Τέκνο συζύγου μεθοριακού εργαζόμενου), C-802/18, EU:C:2020:269, σκέψη 38].

- 28 Μολονότι, όμως, όπως υποστηρίζουν οι προσφεύγουσες, η κάρτα οικογενείας προορίζεται για τις οικογένειες και έχει χαρακτηριστεί από τον Ιταλό νομοθέτη ως «μέτρο στήριξης των πολυάριθμων οικογενειών», και μολονότι η χορήγησή της, η σύναψη συμβάσεων με τους ενδιαφερόμενους προμηθευτές αγαθών ή υπηρεσιών και η δημοσίευση του ονόματός τους διασφαλίζονται και χρηματοδοτούνται από το κράτος, εντούτοις, προκύπτει ότι σκοπός της εν λόγω κάρτας είναι η χορήγηση εκπτώσεων ή μειώσεων τιμών εκ μέρους των προμηθευτών που φέρουν το σχετικό κόστος και των οποίων η συμμετοχή στη συγκεκριμένη δράση υπέρ των οικογενειών είναι προαιρετική. Επομένως, όπως υποστηρίζουν η Ιταλική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η κάρτα οικογενείας δεν συνιστά παροχή η οποία έχει τον χαρακτήρα δημόσιας συνεισφοράς διά της συμμετοχής του κοινωνικού συνόλου στα οικογενειακά βάρη και, κατά συνέπεια, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 883/2004.
- 29 Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2011/98 και το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2009/50 έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη.
- 30 Στη συνέχεια, αντιθέτως προς τις οδηγίες 2011/98 και 2009/50, η οδηγία 2003/109 παραπέμπει στο εθνικό δίκαιο προκειμένου να καθοριστεί αν συγκεκριμένη κοινωνική παροχή εμπίπτει στις παροχές που καλύπτονται από αυτή, δεδομένου ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας αυτής προβλέπει την ίση μεταχείριση μεταξύ των επί μακρόν διαμενόντων και ημεδαπών κατοίκων όσον αφορά την κοινωνική ασφάλιση, την κοινωνική αρωγή και την κοινωνική προστασία «όπως ορίζονται από το εθνικό δίκαιο».
- 31 Συναφώς υπενθυμίζεται ότι, όταν ο νομοθέτης της Ένωσης παραπέμπει ρητώς στο εθνικό δίκαιο, όπως συμβαίνει με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2003/109, το Δικαστήριο δεν καλείται να δώσει στις οικείες έννοιες αυτοτελή και ενιαία ερμηνεία με βάση το δίκαιο της Ένωσης. Εντούτοις, το γεγονός ότι δεν υπάρχει αυτοτελής και ενιαία ερμηνεία, με βάση το δίκαιο της Ένωσης, των εννοιών «κοινωνική ασφάλιση», «κοινωνική αρωγή» και «κοινωνική προστασία» για τους σκοπούς της οδηγίας αυτής και η παραπομπή στο εθνικό δίκαιο δεν σημαίνει ότι τα κράτη μέλη μπορούν, κατά την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης που προβλέπει η διάταξη αυτή, να θίγουν την πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας αυτής (πρβλ. απόφαση της 24ης Απριλίου 2012, Kamberaj, C-571/10, EU:C:2012:233, σκέψεις 77 και 78).
- 32 Εν προκειμένω, ωστόσο, δεν προκύπτει ότι ο αποκλεισμός των υπηκόων τρίτων χωρών που έχουν την ιδιότητα του επί μακρόν διαμένοντος, δυνάμει της οδηγίας 2003/109, από το ωφέλημα της κάρτας οικογενείας θα μπορούσε να θίξει την πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας αυτής όσον αφορά την ίση μεταχείριση στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, της κοινωνικής αρωγής και της κοινωνικής προστασίας. Ως εκ τούτου, στο μέτρο που η κάρτα αυτή δεν εμπίπτει, κατά την ιταλική νομοθεσία, στις έννοιες της «κοινωνικής ασφάλισης», της «κοινωνικής αρωγής» ή της «κοινωνικής προστασίας», πράγμα το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2003/109 δεν αντιτίθεται σε ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη.
- 33 Όσον αφορά την οδηγία 2011/95, το άρθρο 29 της οδηγίας αυτής προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας να λαμβάνουν στο κράτος μέλος στο οποίο έχει χορηγηθεί η προστασία αυτή την αναγκαία συνδρομή, από άποψη κοινωνικής αρωγής, όπως οι υπήκοοι του εν λόγω κράτους μέλους. Επομένως, η οδηγία αυτή απαιτεί το επίπεδο των κοινωνικών παροχών που χορηγούνται στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας από το κράτος

μέλος που χορήγησε την προστασία αυτή να είναι το ίδιο με εκείνο που παρέχεται στους υπηκόους του εν λόγω κράτους μέλους (πρβλ. απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2018, Ayubi, C-713/17, EU:C:2018:929, σκέψη 25).

- 34 Μολονότι η οδηγία 2011/95 δεν παρέχει καμία διευκρίνιση σχετικά με τις παροχές που πρέπει να λαμβάνουν οι δικαιούχοι κοινωνικής αρωγής δυνάμει του άρθρου 29 της οδηγίας αυτής, κατά πάγια νομολογία, η έννοια των «παροχών κοινωνικής αρωγής» αναφέρεται στο σύνολο των συστημάτων αρωγής που καθιερώνονται από τις δημόσιες αρχές, σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, στα οποία μπορούν να υπάγονται όσοι δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να καλύψουν τις στοιχειώδεις ανάγκες τους καθώς και τις ανάγκες των οικογενειών τους (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 11ης Νοεμβρίου 2014, Dano, C-333/13, EU:C:2014:2358, σκέψη 63, και της 15ης Σεπτεμβρίου 2015, Alimanovic, C-67/14, EU:C:2015:597, σκέψη 44).
- 35 Εν προκειμένω, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν, λαμβανομένου υπόψη του ως άνω ορισμού, η κάρτα οικογενείας συνιστά παροχή κοινωνικής αρωγής κατά την έννοια του άρθρου 29 της οδηγίας 2011/95.
- 36 Όσον αφορά, δεύτερον, το ζήτημα αν ο αποκλεισμός των υπηκόων τρίτων χωρών τους οποίους αφορούν οι οδηγίες 2003/109, 2011/98 και 2009/50 από το ωφέλημα της κάρτας οικογενείας αντιβαίνει στην ίση μεταχείριση που προβλέπεται στο άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2003/109, στο άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2011/98 και στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2009/50, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι διατάξεις αυτές προβλέπουν την ίση μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών τους οποίους αφορούν οι ως άνω οδηγίες με τους πολίτες του κράτους μέλους υποδοχής σε σχέση με την πρόσβαση στα αγαθά και στις υπηρεσίες και την παροχή αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρονται στο κοινό.
- 37 Από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι σκοπός της κάρτας οικογενείας είναι να καταστεί δυνατή η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και η παροχή αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρονται στο κοινό με έκπτωση ή μειωμένη τιμή.
- 38 Επομένως, ο αποκλεισμός των υπηκόων τρίτων χωρών τους οποίους αφορούν οι οδηγίες αυτές από το ωφέλημα της κάρτας οικογενείας, στο μέτρο που τους στερεί την πρόσβαση στα εν λόγω αγαθά και υπηρεσίες καθώς και την παροχή τους υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τους Ιταλούς υπηκόους, συνιστά άνιση μεταχείριση η οποία αντιβαίνει στο άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2003/109, στο άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2011/98 και στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2009/50.
- 39 Επισημαίνεται, συναφώς, ότι από τα στοιχεία της δικογραφίας και, ειδικότερα, από τις γραπτές παρατηρήσεις της Ιταλικής Κυβέρνησης δεν προκύπτει ότι η εν λόγω κυβέρνηση εξέφρασε σαφώς τη βούλησή της να επικαλεστεί τις παρεκκλίσεις του άρθρου 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2003/109 και του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχείο δ', σημείο i, της οδηγίας 2011/98 (πρβλ. απόφαση της 21ης Ιουνίου 2017, Martinez Silva, C-449/16, EU:C:2017:485, σκέψη 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 40 Κατόπιν του συνόλου των προεκτεθέντων, στα υποβληθέντα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι:
- το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2011/98 και το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2009/50 έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε ρύθμιση κράτους

μέλους η οποία αποκλείει την παροχή στους υπηκόους τρίτων χωρών τους οποίους αφορούν οι οδηγίες αυτές του δικαιώματος απόκτησης κάρτας χορηγούμενης στις οικογένειες, η οποία τους παρέχει τη δυνατότητα να τύχουν εκπτώσεων ή μειώσεων τιμών κατά την αγορά αγαθών και την προμήθεια υπηρεσιών από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς συμβεβλημένους με την κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους·

- το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2003/109 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται επίσης στην ως άνω ρύθμιση, εφόσον η εν λόγω κάρτα δεν εμπίπτει, κατά την εθνική νομοθεσία του οικείου κράτους μέλους, στις έννοιες της «κοινωνικής ασφάλισης», της «κοινωνικής αρωγής» ή της «κοινωνικής προστασίας»·
- το άρθρο 29 της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε μια τέτοια ρύθμιση αν η εν λόγω κάρτα εντάσσεται σε σύστημα αρωγής το οποίο έχει καθιερωθεί από δημόσιες αρχές και στο οποίο μπορούν να υπάγονται όσοι δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να καλύψουν τις στοιχειώδεις ανάγκες τους καθώς και τις ανάγκες των οικογενειών τους και
- το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2003/109, το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2011/98 και το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2009/50 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε μια τέτοια ρύθμιση.

### **Επί των δικαστικών εξόδων**

- 41 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δέκατο τμήμα) αποφαινεται:

**Το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2011/98/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους υπηκόους τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος, και το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2009/50/ΕΚ του Συμβουλίου, της 25ης Μαΐου 2009, σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την απασχόληση υψηλής ειδίκευσης, έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε ρύθμιση κράτους μέλους η οποία αποκλείει την παροχή στους υπηκόους τρίτων χωρών τους οποίους αφορούν οι οδηγίες αυτές του δικαιώματος απόκτησης κάρτας χορηγούμενης στις οικογένειες, η οποία τους παρέχει τη δυνατότητα να τύχουν εκπτώσεων ή μειώσεων τιμών κατά την αγορά αγαθών και την προμήθεια υπηρεσιών από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς συμβεβλημένους με την κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους.**

**Το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται επίσης στην ως άνω ρύθμιση, εφόσον η εν λόγω κάρτα δεν εμπίπτει, κατά την εθνική νομοθεσία του οικείου κράτους μέλους, στις έννοιες της «κοινωνικής ασφάλισης», της «κοινωνικής αρωγής» ή της «κοινωνικής προστασίας».**

Το άρθρο 29 της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε μια τέτοια ρύθμιση αν η εν λόγω κάρτα εντάσσεται σε σύστημα αρωγής το οποίο έχει καθιερωθεί από δημόσιες αρχές και στο οποίο μπορούν να υπάγονται όσοι δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να καλύψουν τις στοιχειώδεις ανάγκες τους καθώς και τις ανάγκες των οικογενειών τους.

Το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2003/109, το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2011/98 και το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2009/50 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε μια τέτοια ρύθμιση.

(υπογραφές)